

Metsämaan kantavuus ja kulkukelpoisuus: Maan fysikaaliset ominaisuudet

Juha Heiskanen

juha.heiskanen@luke.fi

www.luke.fi/henkilosto/juha.heiskanen

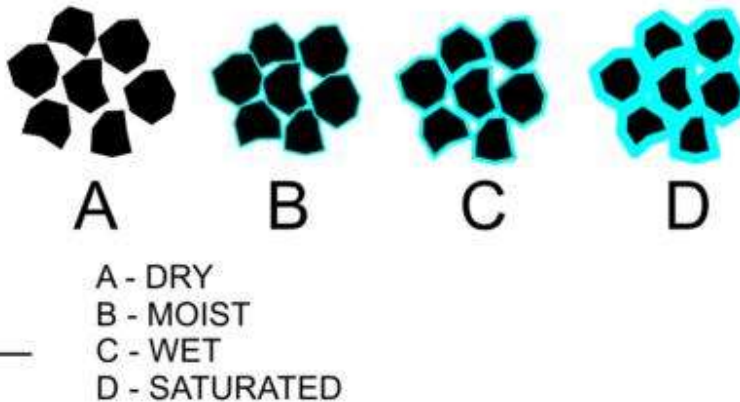
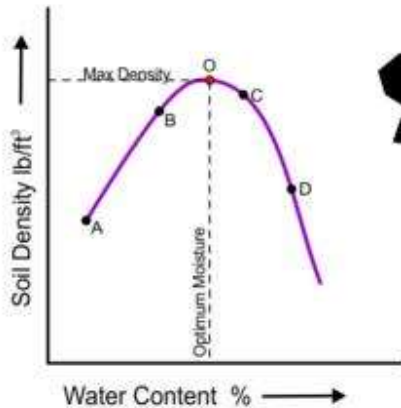
Meolo-workshop, Luke, Vantaa
13.9.2016

Taustaa

Maan **kantavuus** kuvaa kykyä vastustaa pystysuoraa kuormitusta sekä maan muodonmuutosominaisuuksia. **Kantokyky** tarkoittaa maan murtokuormaa.

Kantavuuteen vaikuttavat maan **mekaaniset** ominaisuudet (lujuustekijät), joita taas määrittävät **fysikaaliset** tekijät kuten tiheys, maalaji, vedenpidätyskyky ja -johtavuus (**ominaisuustekijöitä**) sekä erityisesti vesipitoisuus ja lämpötila (routa) (**olosuhdetekijöitä**).

Maalaji	Kosteus	Kantavuus, kPa
Turve		20
Hiekka	Kuiva	200
Hiekka	Märkä	400
Hieno sora		500
Karkea sora		200-600
Pehmeä savi	Märkä	100
Savi	Kostea	200
savi	Kuivahko	400
Lumipolanne		900

Ragot 1976 (from Saarilahti 1991)

Maan oloja mitataan maastossa kuten vesipitoisuutta ja lpt:a

Myös ominaisuustekijöitä (mekaanisia ja fysikaalisia) voidaan mitata maastossa, mutta yleensä fysikaalisten ominaisuustekijöiden mittaus vakioituu parhaiten laboratoriossa...

Decagon EC-5 anturi ja ECH2O-Check käsimittari (tai 5-kanavainen loggeri Em5b) mittaavat maan dielektrisyttä sähkömagneettisen kentän kapasitanssin perusteella

Delta-T Devices:in ThetaProbe mittaa seisovan aallon periaatteella sähkökentän impedanssia / kapasitanssia

Delta-T Devices WET sensor + HH2 käsimittari (vesipitoisuus ja sähkönjohtavuus)

ProCheck mittari ja 5TE-anturi (vesipitoisuus ja sähkönjohtavuus)

Maanäytteenotto fysikaalisiin laboratoriomittauksiin

Irtonäyte

- **Maan koostumus**
 - maalaji, maannos
 - maan orgaanisen aineen määrä ja laatu
 - ominaispinta-ala

Häiriintymätön (lieriö)näyte!

- **Maan huokoisuus**
 - rakenne, kokonaishuokostila ja huokoskokojakauma
 - ilmalla täyttynyt huokostila
 - kaasujen diffuusionopeus
- **Maan hydrauliset ominaisuudet**
 - vedenpidätyskyky
 - vedenjohtavuus
- **Maan termiset ominaisuudet**
 - lämmönjohtavuus
 - lämmönvarastoimiskyky

Vedenpidätyskyvyn määrittäminen laboratoriossa

Painelevylaitteisto (SoilMoisture Inc. ja Luke Su), lieriöt k 60, Ø 58 mm => 158 cm³

1 bar painelevy

15 bar painelevy

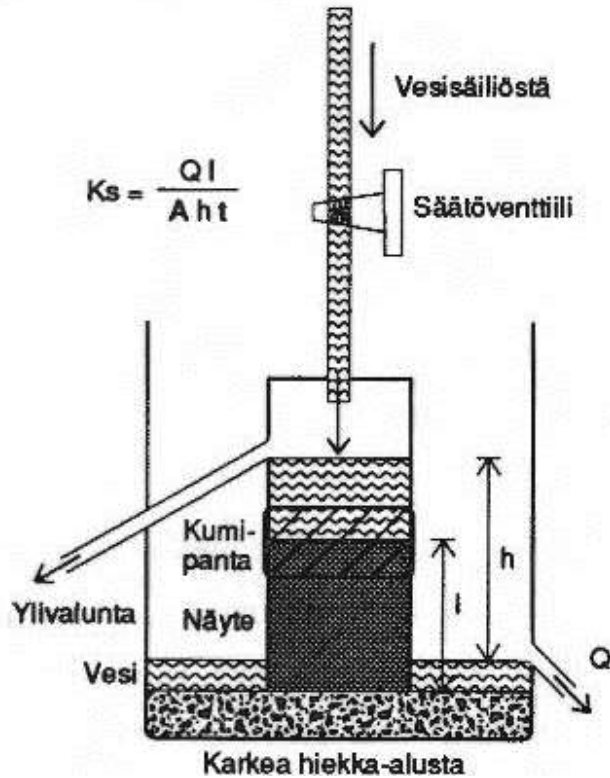
Vedenpidätyskyky kuvaa vesipitoisuuden (til.%) ja veden pidätysvoiman (matriisipotentiaali, kPa) suhdetta yleensä kuivumisen suunnassa. Tämä suhde riippuu maan huokoskokojakaumasta, johon puolestaan vaikuttavat maan tiheys, huokostila, org.aines ja raekoko.

Vedenjohtavuuden määrittäminen laboratoriossa

Vedenjohtavuus kuvaa materiaalin läpi pinta-alayksikköä kohti painegradientissa virtaavan veden määrää aikayksikössä [m/s].

Kyllästysvedenjohtavuus K_s tai K_{sat} määräytyy maaperän läpäisevyyden k , virtaavan nesteen tiheyden ρ ja nesteen dynaamisen viskositeetin μ funktiona. Maaperän **läpäisevyys** k [m²] on riippumaton nesteen ominaisuuksista. K_s riippuu maan huokostilasta, huokoskokojakaumasta ja virtaamamatkan geometriasta/mutkaisuudesta. K_s voidaan mitata myös maasto-oloissa (auger hole, infiltrometrit).

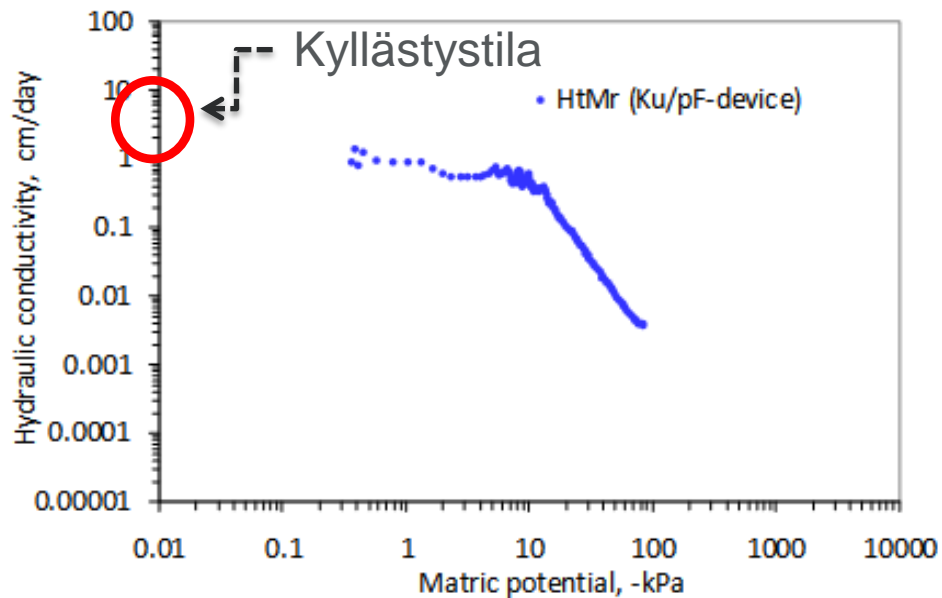
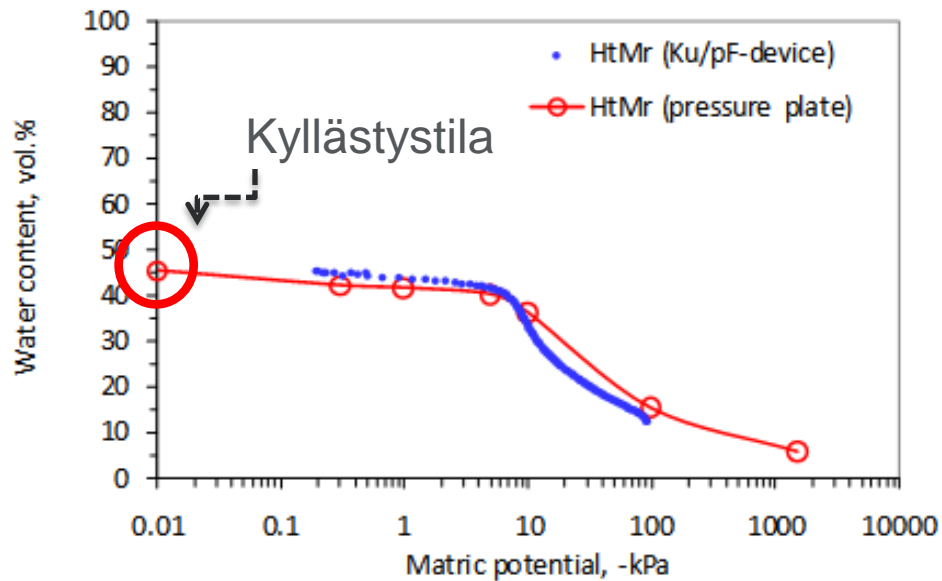
Kyllästymätön vedenjohtavuus K_u tai K_{unsat} mitataan maan matriisipotentialin suhteen kuten vedenpidätyskyky. Esim. karkeassa maassa K_u on alhainen (K_s suuri), mutta hienojakoisessa maassa yleensä korkeampi (K_s alempi).

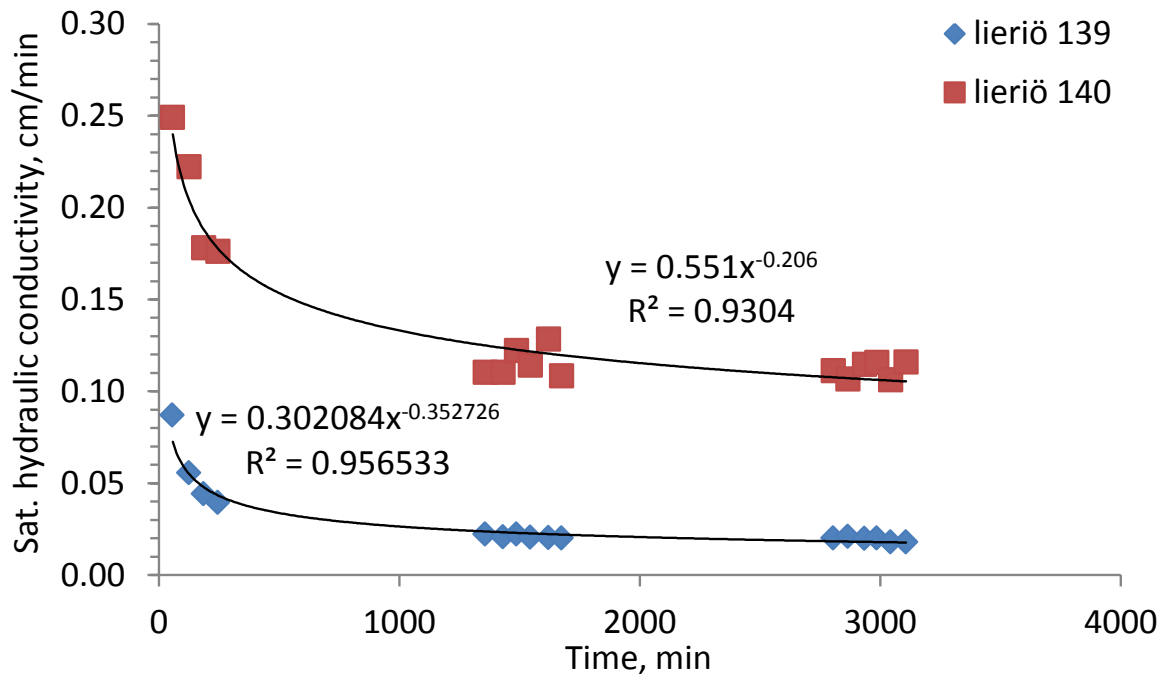
K_s -mittausperiaate vakipainevalutuksella (lieriö 158 cm³)

Tensiometriaan ja haihduntaan perustuva kyllästymätömän maan vedenjohtavuuden (K_u) ja vesipitoisuuden mittalaite (UGT GmbH, lieriöt 250 cm³)

Esimerkki näytteen vedenpidätys-
kyvystä (kahdella eri menetelmällä)
ja vedenjohtavuudesta (Ku)
kuivumisen funktiona.

Yllä esimerkki Ks-mittauksen tasaantumisesta vakiopainevalutuksessa. Mittaus on herkkä eri tekijöille ja vaatii riittävästi toistoja.

Oikealla suuntaa-antavia kyllästysvedenjohtavuuden (Ks) arvoja eri maalajeille.

Maalaji	K (m s ⁻¹)
Sora	0,1...0,001
Karkea hiekka	0,01...0,0001
Hiekka	0,001...0,00001
Karkea hieta	0,0001...0,000001
Hieno hieta	0,00001...0,0000001
Hiesu	0,000001...0,00000001
Savi	<0,000000001

Käytettävissä olevia maaperän ved.pid.aineistoja

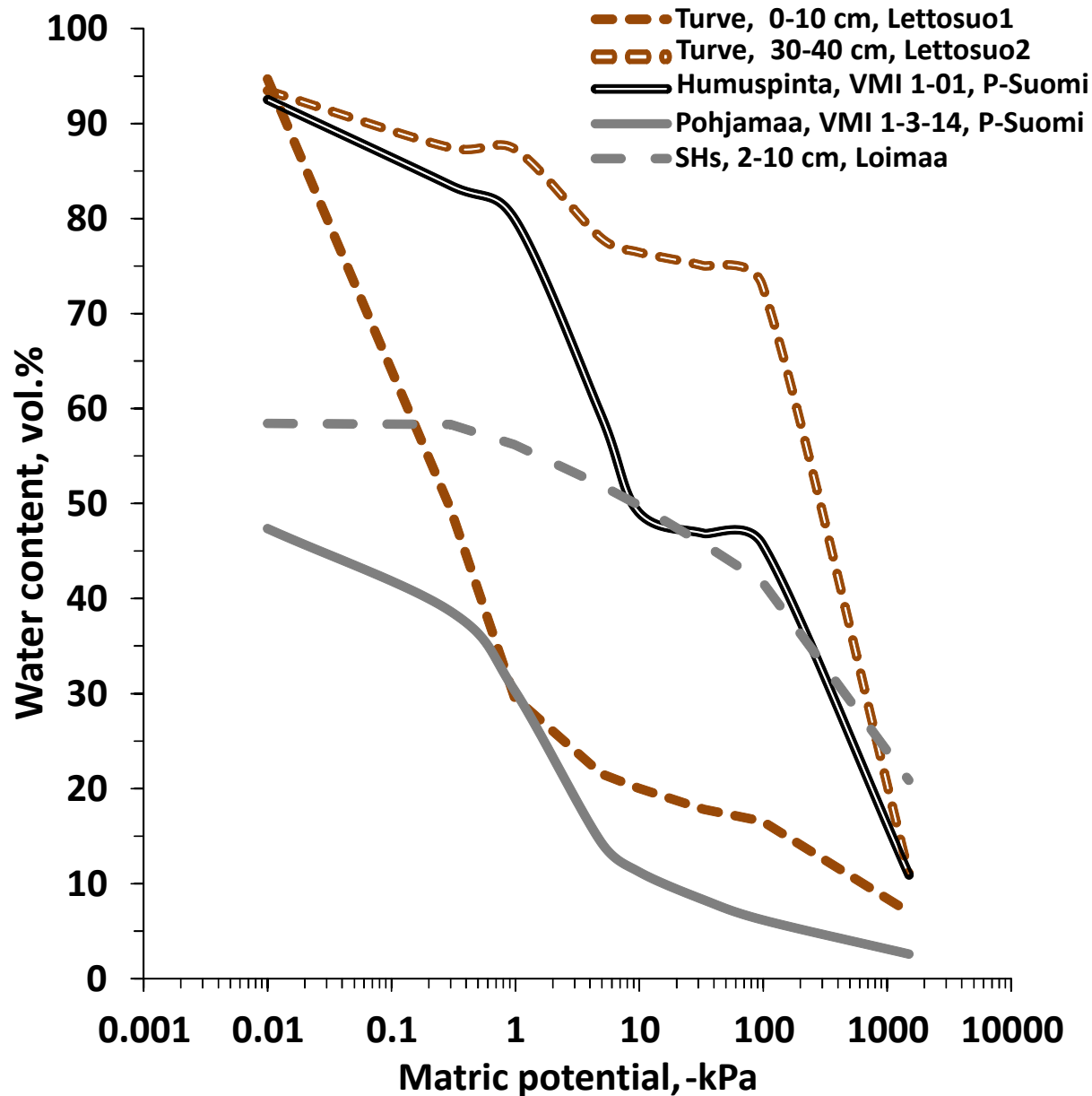
Kohteet	Otosv.	Vastuututkija(t)	$\theta(\psi)$	Ksat	K(ψ)	Raekoko	<i>in situ</i>		
							θ	ψ	Lieriöitä
Hyytiälä	1985	Heiskanen Juha	On	Ei	Ei	On	Ei	On	116
Hyytiälä	1987-88	Jauhiainen Mikko	On	?	?	On	?	?	360
Hyytiälä	1995-96	Ilvesniemi Hannu	On	Ei	Ei	Ei	Ei	Ei	131
Hyytiälä	1995-97	Ilvesniemi Hannu	On	?	?	?	?	?	189
VMI BioSoil	2006-07	Tamminen, Ilvesniemi, Heiskanen	On	Ei	Ei	On	On	?	379
FutMon	2009-10	Derome, Lindroos, Heiskanen	On	Ei	Ei	?	?	Ei	65
VMI	2011	Ilvesniemi, Heiskanen	On	Ei	Osin	On/VMI?	Osin	Ei	36
VMI	2012	Ilvesniemi, Heiskanen	On	Ei	Osin	On/VMI?	Osin	Ei	106
VMI	2013	Ilvesniemi, Heiskanen	On	Ei	Osin	On/VMI?	Osin	Ei	103
VMI	2014	Ilvesniemi, Heiskanen	On	Ei	Osin	On/VMI?	Ei	Ei	95
VMI	2015	Ilvesniemi, Heiskanen	On	Ei	Osin	On/VMI?	Ei	Ei	108
Loimaa	2013	Heiskanen, Saksa	On	Ei	Ei	On	Ei	Ei	30
M&V-ohjelma	2013-15	Hökkä, Heiskanen	On	On	Osin	Ei	Ei	Ei	92

1 810

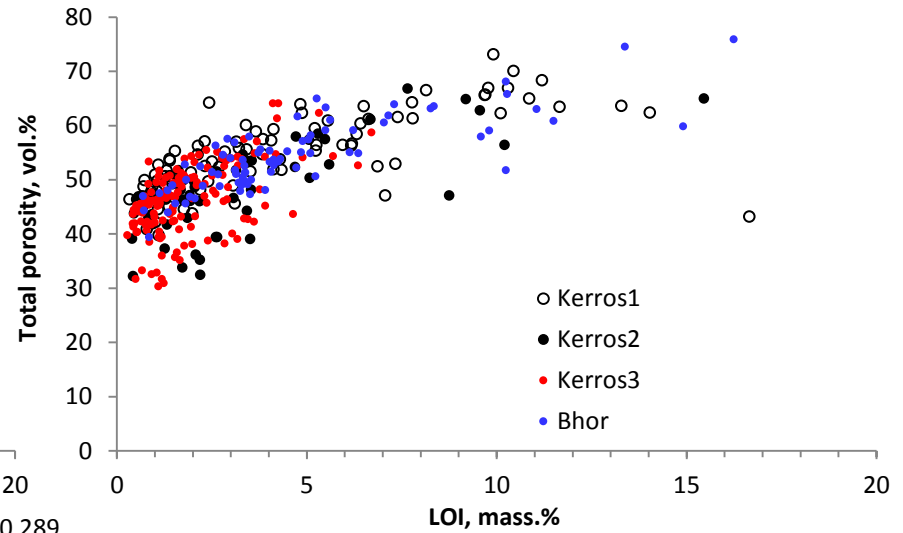
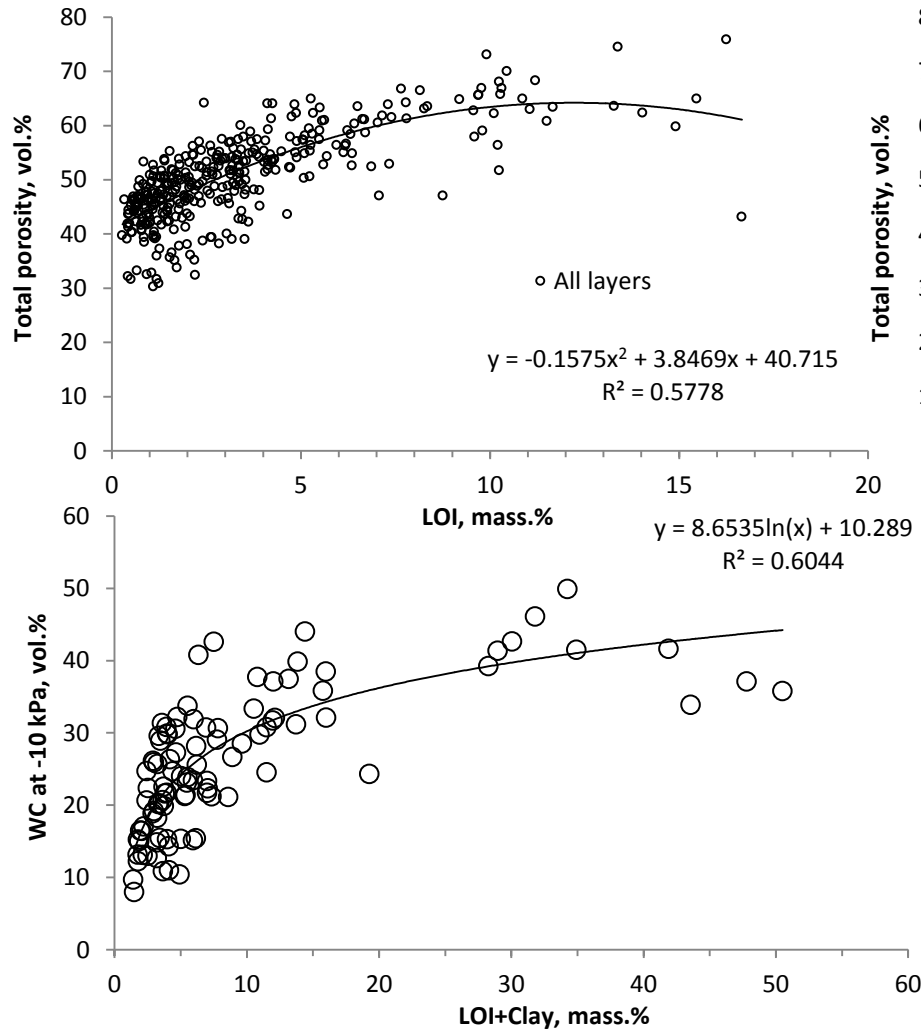

Meolo-workshop, Luke, Vantaa 13.9.2016

J. Heiskanen

Esimerkki:
 Vedenpidätyskyky eroaa kerroksittain ja maalajeittain suo- ja kivennäis- mailla

Esimerkki: Huokostilaa ja kenttäkapasiteetin vesipitoisuutta selittäviä regressioita (BioSoil aineisto 2006-7)

Kiitos !

